Wpływ narciarstwa i turystyki pieszej
na przyrodę masywu Pilska
red. A. Łajczak, S. Michalik i Z. Witkowski
Studia Naturae (1996) 41: 221–225

Projekt systemu obszarów chronionych w szczytowej części masywu Pilska

The projected system of protected areas at the top of the Pilsko Massif

Stefan MICHALIK

Abstract. The proposed system of protected areas on the massif of Pilsko will allow to protect effectively the valuable elements of its high mountain nature and simultaneously to use the area for skiing and hiking. The selection of different forms of protection (nature reserves, nature monuments, areas of ecological interest) was based on the character of sites and goals of protection.

Key words: nature reserves, nature monuments, areas of ecological interest, skiing, Mt. Pilsko, Western Carpathians.

Treść: Dla masywu Pilska opracowano projekt systemu obszarów chronionych, który umożliwia skuteczne zabezpieczenie cennych elementów wysokogórskiej przyrody przy równoczesnym użytkowaniu narciarskim i turystycznym tego terenu. Dobór różnych form ochrony (rezerwaty przyrody, pomniki przyrody, użytki ekologiczne) dostosowano do charakteru obiektów i celów ochrony.

1. Wstęp

Szczytowa część masywu Pilska stanowi jeden z trzech (oprócz Tatr i Babiej Góry) obszarów występowania wysokogórskiej przyrody w polskich Karpatach Zachodnich. O jej wysokich walorach decyduje szereg elementów przyrodniczych rzadkich w skali regionalnej i ponadregionalnej (Łajczak 1996, Michalik 1992, 1996). Ta cenna przyroda podlegała w przeszłości i podlega obecnie intensywnej presji gospodarki człowieka.

Na konieczność ochrony szczytowych partii masywu Pilska już od dawna zwracali uwagę przyrodnicy (Szymański 1969, Białecka 1982). W 1971 r. utworzono tu niewielki rezerwat leśny „Pilsko" o powierzchni 15,41 ha, obejmujący starodrzew świerkowy regla górnego w leju źródłowym potoku Glinne, natomiast cały masyw Pilska wchodzi w skład Żywieckiego Parku Krajobrazowego utworzonego w 1986 r. Zgłaszane od szeregu lat projekty powiększenia rezerwatu w szczytowych partiach Pilska podkreślają konieczność ochrony piętra kosodrzewiny oraz śródleśnych polan reglowych z cennymi zbiorowiskami torfowisk i ziołorośli, a także stanowiskami rzadkich gatunków flory i fauny

http://rcin.org.pl

(Michalik 1992). Podkreślana jest także konieczność ochrony form rzeźby lodowcowej (Łajczak 1992, 1996).

Z inicjatywy Administracji Żywieckiego Parku Krajobrazowego, zakładającej likwidację wyciągów narciarskich w szczytowych partiach Pilska, opracowany został projekt powiększenia istniejącego rezerwatu do około 334 ha (Michalik 1992, Łajczak 1992). Z punktu widzenia potrzeb ochrony wysokogórskiej przyrody i krajobrazu tego masywu, była to koncepcja całkowicie uzasadniona. Projekt ten nie doczekał się jednak realizacji i stracił swą aktualność, gdyż wyciągi narciarskie są w dalszym ciągu użytkowane.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono nowy projekt ochrony wartości przyrodniczych szczytowych partii Pilska, uwzględniający współistnienie funkcji ochronnej i użytkowania narciarskiego przy założeniu, że natężenie ruchu narciarskiego i turystycznego nie będzie wzrastać oraz wprowadzone zostaną pewne ograniczenia. Jest to projekt kompromisowy, mniej korzystny dla ochrony przyrody, wychodzący natomiast naprzeciw turystyce i rekreacji, które obok ochrony są ważnymi statutowymi funkcjami parków krajobrazowych. Należy jednak podkreślić, że dalsze zwiększanie obecnego obciążenia ruchem narciarskim i turystycznym szczytowych partii Pilska jest niedopuszczalne. Spowodowałoby ono konieczność całkowitej eliminacji narciarstwa.

2. System obszarów chronionych

Projekt zabezpieczenia wartości przyrodniczych szczytowych partii masywu Pilska oparto na systemie terenów chronionych różnych kategorii, dostosowanych do zakładanych celów ochronnych. Składa się on z rezerwatów przyrody (ochrona bierna i czynna), pomników przyrody oraz użytków ekologicznych. Granicami terenów chronionych objęto wszystkie bardzo wartościowe i wartościowe tereny określone w oparciu o waloryzację poszczególnych elementów przyrodniczych. Występują tu najcenniejsze biocenozy, stanowiska rzadkich i zagrożonych gatunków flory i fauny oraz interesujące formy rzeźby. Poza systemem terenów chronionych znalazły się obszary o słabo zróżnicowanej szacie roślinnej i faunie, z przewagą biocenoz pospolitych o ubogim składzie gatunkowym i niskich współczynnikach różnorodności oraz fragmenty terenu o zniszczonym środowisku przyrodniczym (otoczenie budowanego schroniska i stacji wyciągów narciarskich), wymagające intensywnej rekultywacji.

Rezerwaty przyrody

Przewiduje się konieczność utworzenia dwóch rezerwatów przyrody:

1. „Rezerwat Pilsko", o powierzchni około 107 ha, będący znacznym rozszerzeniem istniejącego już rezerwatu o tej samej nazwie (ryc. 1). Obejmowałby on: 1) starodrzew boru świerkowego w wariancie paprociowym i borówkowym w leju źródłowym potoku Glinne oraz na północnym stoku aż do trasy wyciągu nr. VII, 2) strefę górnej granicy lasu, 3) piętro kosodrzewiny od górnej granicy lasu po granicę państwową. Są to ekosystemy naturalne, niewiele zniekształcone przez dawną gospodarkę pasterską i leśną. Obniżona została tu górna granica lasu i nastąpiło rozluźnienie płatów kosodrzewiny. Zachowały się jednak stanowiska cennych elementów flory i fauny wysokogórskiej.

http://rcin.org.pl

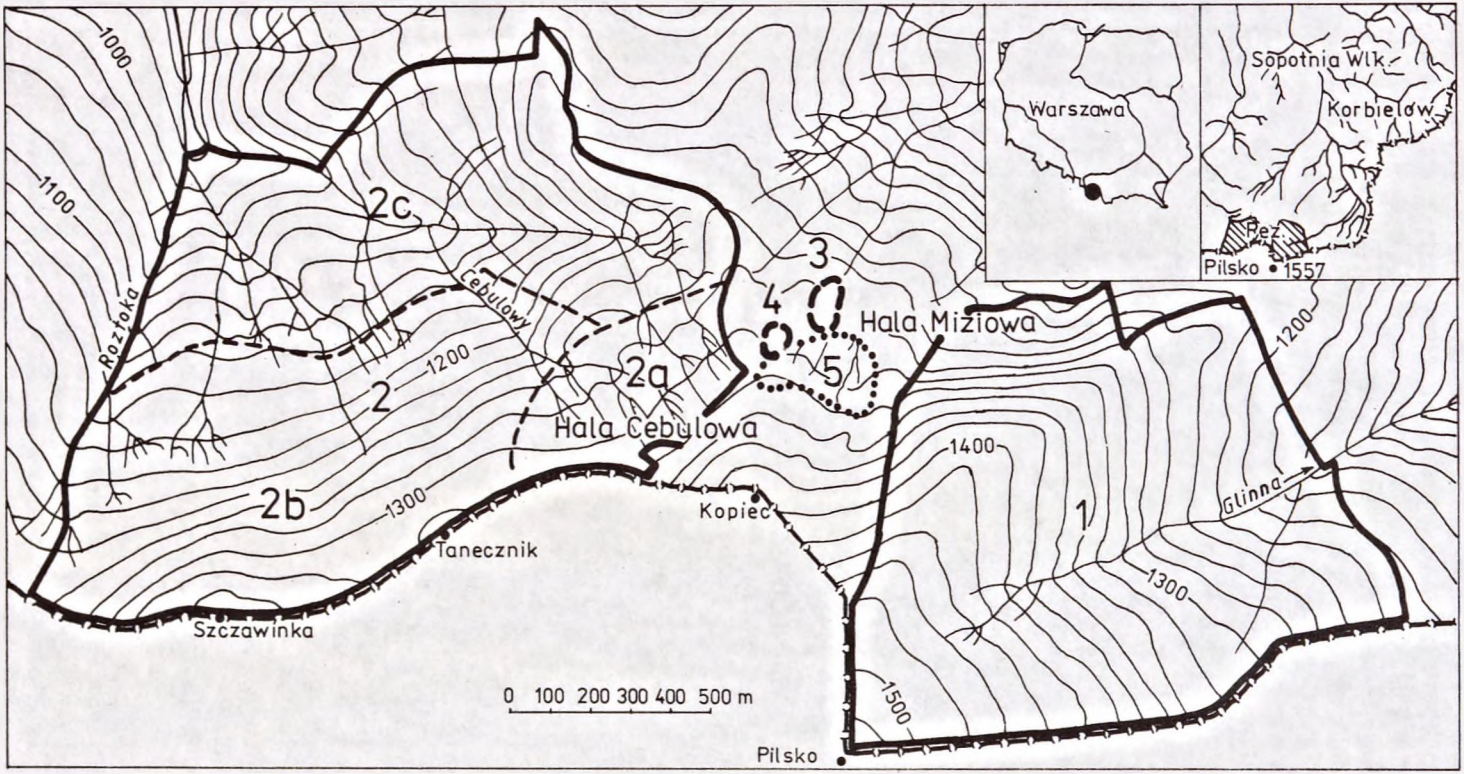

Ryc. 1. Projekt systemu obszarów chronionych w szczytowych partiach masywu Pilska. 1 – powiększony rezerwat przyrody „Pilsko", 2 – proponowany rezerwat przyrody „Hala Cebulowa–Góra Szczawinka" (a – Hala Cebulowa, b – starodrzewy boru górnoreglowego na stokach Szczawinki, c – świerczyny i fragmenty buczyn w niższej części leja źródłowego Cebulowego Potoku i Roztoki), 3 i 4 – pomniki przyrody obejmujące torfowiska na Hali Miziowej, 5 – użytek ekologiczny obejmujący rejon źródlisk nad Halą Miziową.

Fig. 1. The projected system of protected areas at the top of the Pilsko Massif. 1 – extension of the Pilsko Reserve, 2 – proposed Hala Cebulowa–Góra Szczawinka Reserve (a – Hala Cebulowa, b – old stands of upper montane spruce forest on the slopes of Szczawinka, c – spruce forests and fragments of beech forests in the lower part of the depression sink of Cebulowy Potok and Roztoka), 3 and 4 – nature monuments including bogs on Hala Miziowa, 5 – area of ecological interest including the spring area over Hala Miziowa.

http://rcin.org.pl

2. „Rezerwat Hala Cebulowa–Góra Szczawinka" (powierzchnia około 156 ha), o charakterze łąkowo-torfowiskowo-leśnym. W jego skład weszłyby: 1) najcenniejszy w rejonie Pilska kompleks torfowisk, łąk reglowych i ziołorośli na Hali Cebulowej wraz z bezpośrednio przylegającymi lasami; znajduje się tu szczególnie bogata flora i fauna wysokogórska oraz stanowiska roślin rzadkich w polskiej części Karpat; 2) naturalne starodrzewia borów górnoreglowych w podzespole paprociowym i borówkowym na skalistych stokach Góry Szczawinka i Sypurzenia (o pow. ok. 77 ha), z licznymi śródleśnymi młakami i torfowiskami leżącymi na wysokości około 1150 m npm; lasy te mają charakter glebo- i wodochronny; 3) drzewostany świerkowe z fragmentami lasów bukowych w niższej części leja źródłowego Cebulowego Potoku i Roztoki (o powierzchni około 63 ha); ich włączenie do rezerwatu może być uzasadnione z uwagi na kompleksową ochronę największego obszaru źródłowego w szczytowych partiach masywu Pilska.

Omawiany rezerwat wymaga zróżnicowanych form ochrony. Ekosystemy łąkowe i torfowiskowe na Hali Cebulowej winny podlegać ochronie aktywnej, obejmującej okresowe wykaszanie i spasanie roślinności oraz usuwanie podrostów świerka. Starodrzewia boru górnoreglowego, położone powyżej poziomicy 1140 m npm. kwalifikują się do ochrony biernej. Drzewostany świerkowe w dolnej części projektowanego rezerwatu wymagają przebudowy w kierunku lasu z przewagą buka, typowego dla piętra dolnoreglowego.

Pomniki przyrody

Dwa niewielkie torfowiska na Hali Miziowej obok schroniska turystycznego (pow. ok. 1 ha) oraz obok budynku GOPR (pow. ok. 0,5 ha) wymagają zabezpieczenia w formie pomników przyrody. Ochrona winna gwarantować zachowanie istniejących stosunków wodnych, uporządkowanie otoczenia torfowisk, eliminację wydeptywania i zaśmiecania. W dalszej perspektywie konieczne może się okazać usuwanie świerków zarastających torfowiska. Oba omawiane obiekty to rzadko spotykane torfowiska górskie o dużej wartości przyrodniczej. Znajdują się tu także stanowiska rzadkich zespołów roślinnych i gatunków wysokogórskich.

Użytek ekologiczny

Rejon źrodlisk i wycieków nad Halą Miziową (o pow. ok. 4 ha) obfituje w cenne zespoły ziołorośli, torfowisk, młak i mszarników oraz stanowiska rzadkich gatunków wysokogórskich. Równocześnie jest to teren poprzecinany nartostradami i wyciągami. Użytkowanie narciarskie nie powoduje zniszczeń wartościowych zbiorowisk i gatunków, gdyż gromadzą się one we wcięciach i zagłębieniach nad ciekami i źródłami. Są one natomiast silnie niszczone przez masowy letni ruch turystyczny odbywający się tu na dziko bez szlaków. Objęcie tego terenu ochroną w formie użytku ekologicznego ma na celu eliminację żywiołowego ruchu pieszego i zabezpieczenie zbiorowisk roślinnych wokół cieków i źródeł przed wydeptywaniem oraz innymi formami niszczenia.

Utworzenie proponowanego systemu obiektów chronionych i prowadzenie odpowiednich zabiegów daje możliwość zabezpieczenia najcenniejszych wartości przyrodniczych szczytowej części masywu Pilska przy równoczesnym kontrolowanym użytkowaniu nar-

http://rcin.org.pl

ciarskim i turystycznym. Efektywność systemu ochrony musi być jednak stale sprawdzana na założonej sieci powierzchni monitoringowych. Otrzymane wyniki winny być podstawą do ewentualnych modyfikacji ruchu narciarskiego i pieszego oraz korekt stosowanych zabiegów ochronnych.

Piśmiennictwo

Biaiecka K. 1982. Świat roślinny grupy Pilska. Wierchy 51: 167–181.

Łajczak A. 1992. Geomorfologiczna i hydrologiczna charakterystyka rezerwatu Pilsko w Beskidzie Żywieckim (Geomorphological and hydrological characteristics of the Pilsko nature reserve, Beskid Żywiecki Mountains). Ochr. Przyr. 50, cz. II: 75–93.

Łajczak A. 1996. Środowisko abiotyczne Pilska ze szczególnym uwzględnieniem obszaru podszczytowego (Abiotic environment of the Pilsko Massif with particular regard to its top). W: Łajczak A., Michalik S., Witkowski Z. (red.). Wpływ narciarstwa i turystyki pieszej na przyrodę masywu Pilska (The impact of skiing and hiking on the nature of the Pilsko Massif, Western Carpathians) Studia Naturae 41: 13–32.

Michalik S. 1992. Szata roślinna rezerwatu Pilsko w Beskidzie Żywieckim [Vegetation of the Pilsko nature reserve in the Beskid Żywiecki Mountains (Western Carpathians)]. Ochr. Przyr. 50, cz II: 53–74.

Michalik S. 1996. Oddziaływanie narciarstwa oraz turystyki pieszej na szatę roślinną szczytowej części masywu Pilska (The influence of skiing and hiking on the vegetation at the top of the Pilsko Massif). W: Łajczak A., Michalik S., Witkowski Z. (red.). Wpływ narciarstwa i turystyki pieszej na przyrodę masywu Pilska (The impact of skiing and hiking on the nature of the Pilsko Massif, Western Carpathians). Studia Naturae 41: 161–181.

Szymański S. 1969. Utworzenie rezerwatu w górnym reglu Pilska (Beskid Żywiecki) sprawą pilną i konieczną (There is an urgent need for the establishment of nature reserve in the upper montane zone of Pilsko Mt.). Chrońmy Przyr. Ojcz. 25, 2: 47–52.

Summary

The top part of the Pilsko Massif, with its unique high mountain environment, is intensively used for skiing and hiking. These forms of area utilization pose a threat to the valuable elements of vegetation and fauna and intensify erosional processes. On the basis of an analysis of the tourist and ski traffic distribution and an environmental assessment of the site, a system of protected areas was designed. It is a compromise design, assuming the coexistence of protection functions and skiing and hiking.

The projected system of protected areas (Fig. 1) comprises two nature reserves, including particularly valuable and well preserved areas, which are still beyond the range of intensive skiing and tourist penetration. Two small but valuable bogs lying in a zone of intense skiing pressure are proposed to be designated as nature monuments. A complementary form of protection is the „area of ecological interest", which will safeguard stations of rare plant species and communities within ski trails.

Creation of the proposed system of protected areas, with simultaneous control of skiing and tourist traffic and completion of protection projects, will preserve the environment of the Pilsko Massif.

http://rcin.org.pl